

NÉHÁNY GONDOLAT AZ ORVOSI INFORMATIKA KAPCSÁN

**Dr. Kemenes Pál orvos, orvostörténész,
társadalomorvostan szakorvos**

**Az orvosi informatika elmúlt száz éve című előadás
rövidített változata
1996.**

Az orvosi informatika egyrészt az orvos-beteg kapcsolatban, másrészt az orvosok egymás közötti információcseréjében tett és tesz szert jelentőségre. A gyógyítás tudományának mindig is sarkalatos pontja volt az információcsere, ezen belül is különös fontosságú volt az egységes fogalomhasználat és aprólékosan kimunkált disztinkciótétel fogalom és fogalom között, a nómenklatúrák és a különböző osztályozási és tipológiai rendszerek felállítása. Mindehhez már az ókortól kezdődően a medicina tudós művelői felhasználták mind ama lehetőségeket, amelyek bármiféle információközlést, illetve tárolást lehetővé tettek.

Az orvosok a pszichológia eszköztárát az analitikus empirizmus eredményeivel összekapcsolva hozták létre azt az ismerethalmazt, amely egyszerre természet- és humán tudomány, egyszerre a különös és az általános tudománya; egyszerre foglalkozik a világ egészével, mindazzal, amivel az ember bármiféle módon kapcsolatba jut vagy juthat és az egyénnel, a beteggel, illetve a potenciális beteggel; és mindezekon kívül foglalkozik önmagával a medicinával, mint tudománnyal.

Az európai medicina legalapvetőbb információhordozója és -tárolója a mediterráneum térségének vallási-filozófiai áramlataiból kinövő keresztény hit és kultúra. Mint kozmológiai modell, rendszerbe foglalta a világról szóló ismereteket, az ember szabad akaratát és evilági korlátlan megismerő képességét hirdette. A kozmológiai rend a tudományok egymás közti viszonyát és az egyes tudományokon belül az ismeretek, az információk közötti kapcsolatokat határozza meg. A tudomány által szentesített tudományos ismeretek logikai magyarázatokkal kapcsolódnak egymáshoz. A logika pedig a kozmológiai kapcsolatok absztrakt és formalizált alakzataiból áll, hasonlóképpen más interpretációs kategóriákhoz, például a kauzalitáshoz.

Mind ez idáig „csak” az ismeretek rendezéséről esett szó. A „csak” jelenti azt a mozzanatot, amely oly kevésbé van kiaknázva az informatikában. A rendező elvek, a rendezés és végül a valamilyen módon rendezett információhalmaz nemcsak tartalmában, hanem konstrukciójában is hordoz információt, sőt nem egyszer a konstrukció az elsődleges a tartalomhoz képest, hiszen a már adott információ-mennyiséget új értelmezéssel ruházza fel, egyúttal a megismerés számára új távlatokat nyit.

A századforduló pozitívizmusa, mely szándékosan távol tartotta magát az interpretációktól és oksági magyarázatoktól, az „atomi tények” leírásával pontosan ezt a legértékesebb információhordozót, a fogalmi keretet hagyta figyelmen kívül, amely minden gyakorlati tevékenység alapja, s melynek megváltozása a keretei között folytatott gyakorlatot értelmetlen cselekvéssorozattá degradálja. Nem lebecsülendő azonban a pozitívizmus az adatgyűjtés, az adattárak létrehozása szempontjából, amelyek létrehozóik szándékával ellentétben végelemzésben mégiscsak interpretációk.

A 20. század elejének filozófiai holizmusa olyan ellentét-alternatívát jelentett a

pozitivizmussal és általában az analitikus tudományeszménnyel szemben, amely az egészlegesen mint egységben próbálta fellelni a tudományos gondolkodás tárgyát. E Spinoza és Hegel tanaira visszatekintő filozófiai irányzat a kereszténység, sőt a görög antikvitás gondolkörében, következésképpen az európai kultúrában, így a medicinában is folyamatosan élő világegység, és az ezzel párhuzamos EMBER-egység elképzelésnek adott új fogalmi keretet, ami a pszichológiába és a pszichiátriába Gestaltizmus néven vonult be.

A behaviorizmus térhódítása után újjáéledő holizmus, a pozitivizmusból kinövő szociológiával a század végére kapcsolódási pontokat, közös ismeretháttérrel kezd kialakítani, még ha valaha egymás tagadását jelentették is.

E rövidke eszmefuttatás mindössze arra volt hivatva, hogy érzékeltesse az orvosi informatika történetének egy elhanyagolhatatlan közelítésmódját.

Az információ csak valamely fogalmi keretben „értelmes”, csak relációiban nyilvánul meg, s csak akkor dekódolható, ha valaki ismeri a dekódoló nyelvet, a fogalmi keretet, a kor filozófiáját. Az orvos-beteg kapcsolatra ez éppúgy érvényes, mint az orvosok közötti információ átadására és a történeti kutatásokra is.

Legtágabb értelemben a keresztény kultúra a közös európai informatikai rendszer, mely tárol, kódol, továbbít, dekódol és új adatokat gyűjt. E kereten belül vallási, filozófiai, világnézeti, regionális stb. informatikai alrendszerek alakultak ki diakron és területileg egyaránt.

Az orvosi informatika, mint ezt a fenti példákon megpróbáltam bemutatni, elválaszthatatlan egy adott kor, jelen esetben a 20. század filozófiai áramlataitól, azok fogalmi kereteitől és végső fokon nem szakítható el az európai kultúra és civilizáció alapjául szolgáló kereszténységtől.

IRODALOM:

Clark; A.: A megismerés építőkövei, Budapest, Osiris Kiadó, 1996.

Harré, R.: The Philosophies of Science (Second Edition), Oxford, Oxford University Press, 1985.

Rényi A.: Napló az információelméletről, Budapest, Gondolat, 1976.

Schipperges, H.: Moderne Medizin im Spiegel der Geschichte, Stuttgart, Georg Thieme Verlag, 1970.

Turay A.: Filozófiatörténeti vázlatok, Budapest, Szent István társulat, 1996.

Wartofsky, M. W.: A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai, Budapest, Gondolat, 1977.

MEGJELENT:

Dr. Kemenes Pál: Az orvosi informatika elmúlt száz éve címmel

In: A természettudományok, a technika és az orvoslás a millenniumtól a millicentenáriumig (az 1996. évi ankét anyaga). Előadás rövidített változata.

Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből = Studies into the History of Science, Technology and Medicine . Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, Budapest, pp. 73-74.

Valamennyi dokumentum szerzői és egyéb jogai a szerző tulajdona. Valamennyi dokumentum csak és kizárólag magán célra, változtatás nélkül másolható a szerzőre és a forrásra történő pontos hivatkozással.

Minden más terjesztési és másolási mód és forma esetében a szerző engedélyét kell kérni. A szerzőre és a forrásra való pontos hivatkozást és az engedélyt a dokumentumban mindig fel kell tüntetni és annak mindig benne kell maradnia a dokumentumban. A dokumentumok és azok részletei a szerző és a forrás pontos megjelölése nélkül még parafrázisként sem idézhetők és semmilyen célra fel nem használhatók. A dokumentumokkal kapcsolatos jogokról az 1999. évi LXXVI. törvény A szerzői jogról, továbbá a 2001. évi LXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosítása megfelelő szakaszai rendelkeznek.

Dr. Kemenes Pál: Orvostörténeti publikációk.